

'Ze bedriegen ons, al die uurwerken!'

(Federico García Lorca)

Een nieuwe concept voor de indeling van de ruimte heeft een verandering teweeggebracht – vaak nauwelijks zichtbaar – van het idee van tijd. Een tijd die niet altijd overeenstemt met die van de uurwerken.

DOOR: EULÀLIA BOSCH – Nog niet zo lang geleden kwam het praten over de ruimte neer op een beschrijving van het aantal lokalen, de speelplaats, de eetzaal, de bibliotheek en later de bijkomende ruimtes voor technologische nieuwigheden die beetje bij beetje hun intrede deden in de scholen: eerst de cinemazaal, daarna de video en de eerste computers. Je herkent een school in één oogopslag en, los van enkele verschillen, vindt iedereen er zijn weg.

Vandaag de dag zien scholen er anders uit. Ze beantwoorden niet meer aan het beeld van een huis waarin de ruimtes zich opsplitsen in het verlengde van de introductie van nieuwe communicatiemiddelen die aan populariteit winnen. De school is gelukkig het strakke kader van welker ontgroei: een educatief model waarvan het doel was om overal dezelfde doelen te bereiken met sterk gelijkaardige methodes.

Vandaag organiseren veel kleuter- en basisscholen multifunctionele ruimtes die ontworpen lijken om kinderen de vrijheid te geven in hun beleving, eerder dan hun gedrag te willen sturen en beheersen.

Deze architecturale verandering werd gestimuleerd door een groep gemotiveerde onderwijzers die nieuwe pedagogische methodieken wilden uitproberen. De verandering was nodig omdat het educatieve proces volgens de nieuwe inzichten zich liet begrijpen als een netwerk van relaties dat zich vouwt en ontvouwt – zoals een complexe en collectieve origami-oefening – dat om flexibele ruimtes vraagt die geschikt zijn voor heel verschillende activiteiten.

Voor de kinderen die op de kleuterschool aankomen, is de tijd niets anders dan hun eigen levensritme, die weerklank probeert te vinden in een nog onbekende omgeving. Ik denk graag aan baby's als punten van energie die reageren op externe en interne stimuli door middel van beweging, zoals wolken in de hemel van vorm veranderen om zich voor enkele ogenblikken aan de kracht van de wind of de aanwezigheid van de zon aan te passen. Dit beeld staat echter veraf van het volwassen tijdsconcept. Die tijd markeert een 'nu', een 'na', hij bepaalt de bewegingen en beslist welke wel of niet geschikt zijn.

De tijd, maat van beweging, van verandering, is geen extern element en is ook niet identiek voor alle bewoners van de schoolse omgeving. Kinderen die reeds als zij enkele maanden oud zijn, het educatieve systeem binnenkomen, lijken dan wel op elkaar in hun bereidheid om zich aan te passen, maar ze onderscheiden zich daarbij wel in de ritmes die hen eigen zijn. En allemaal samen reageren ze op hun eigen perceptie van de omgeving. Ze staan nog veraf van de verinnerlijking van een tijdschema dat gerespecteerd en gehanteerd wordt door het team van opvoeders dat om hen staat. In de loop van de maanden groeit een onderling begrip.

Geschikte instrumenten

Hoewel uurwerken niet het geschikte instrument zijn om de integratie van kinderen in het collectieve leven te meten, tellen ze alle dagen zonder onderbreking en markeren ze de mo-

menten waarop de intuïtieve alertheid van kinderen en baby's samenvloeit met de eisen van het systeem. Beetje bij beetje is het die sociale tijd die zich zal opdringen in de vorm van een dagindeling en activiteitenplanning, waarin elke soort en vorm van leren een eigen moment lijkt te hebben.

Het is dan ook interessant om deze oorspronkelijke intuïtieve tijd van de kinderen, zoals die in veel voorzieningen voor jonge kinderen geobserveerd en gerespecteerd wordt, van wat dichterbij te bestuderen. Deze tijden die momenten van aandacht afwisselen met lange momenten van ontspanning, momenten van open spel en gesloten spel, momenten van aaneengeschakelde bewegingen en momenten van totale verstilling, momenten van waken en momenten van diepe slaap. Het loont de moeite om dit spoor te volgen omdat ik geloof dat we zo enkele basismodellen over leerprocessen kunnen ontdekken.

De tijdsdruk is zo aanwezig in het leven van voorzieningen voor jonge kinderen en scholen dat pedagogisch begeleiders en leerkrachten vele uren nodig hebben om dat wat ze willen overbrengen aan de kinderen in te passen in het programma. Ze proberen tijd te winnen voor de kinderen om hen te kunnen helpen bij hun bezigheden. Door op deze manier te werken, vergeten ze echter vaak hun voorbereidend werk, hun zoeken en twijfelen.

De combinatie van deze momenten van heldere invallen en momenten van zoeken in het duister, die deel uitmaakt van de voorbereiding van een les of activiteit, is ook nodig voor kinderen voor wie het bedoeld is. Om iets te kunnen leren, moet er ruimte zijn voor een discontinue tijdslijn, gelijk aan die van hun begeleiders of leerkrachten toen ze hun les voorbereidden. Dit wil zeggen dat, om te leren, het van belang is een goede communicatie te garanderen tussen de inhoud die van buitenaf komt en de inwendige situatie van elke leerling. Opdat er een ver-

binding zou ontstaan tussen beide, moeten we een temporele souplesse aanhouden die we ook vaststellen bij kleine kinderen en bij de begeleiders en leerkrachten zelf: een discontinuïteit in het menselijke leren in de realiteit.

Discontinuïteit

Denken we bijvoorbeeld aan de discontinuïteit die een klein meisje moet ervaren bij een bezoek van de lagere school aan de dierentuin, bij het zien van de olifanten, de giraffes en de leeuwen. Hoeveel gemoedstoestanden maakt ze door, hoeveel vragen komen er bij haar op, zonder dat ze die kan uiten, hoe zal ze deze ervaring verwoorden als ze 's avonds thuiskomt...?

Of denken we aan de vele gemoedstoestanden die bij kinderen worden geactiveerd wanneer ze een museum bezoeken en onder de indruk zijn van een schilderij of een beeldhouwwerk waarvan ze niets wisten en dat hen aangrijpt – zoals dat ook ons, volwassenen, overkomt.

Beelden we ons tenslotte een groep kinderen

in een wetenschapsmuseum in, waar men laat zien hoe onderzoek gewone objecten transformeert tot buitengewone fenomenen. Het gebruik van de meest geavanceerde telescopen door astronomen bijvoorbeeld, om de toekomst te verkennen, en het verleden van het universum te zien. Wat in het leerproces hier van belang is, is vooruitgaan en terugkeren, de verschillende elementen die aan zet zijn, toelaten hun plaats te krijgen, open vragen te stellen om interesses te ontdekken... Dit alles maakt dat een eenduidige opvatting over de tijd die kinderen nodig hebben om iets te leren, voorgeprogrammeerd en gelijk voor iedereen, ontoereikend is voor het cognitieve proces dat men wil stimuleren.

Kortom, men moet om zich te conformeren aan de steeds strakkere schoolprogramma's – in de mate van het mogelijke – eerder langzaam vooruitgaan over een lange periode, gemeten door het uurwerk. Al die temporele lijnen, die zich aftekenen langs onze capaciteiten, intuïtie, reflectie, algemene gevoeligheden en tot hier toe opgebouwde ervaring, moeten

samenvloeien om een rijk en flexibel concept van tijd te vormen.

Het is flexibiliteit, niet rigiditeit, die het leren verdiept en verduurzaamt. Net zoals de flexibiliteit van hedendaagse schoolruimtes een veel grotere rijkdom biedt aan educatieve relaties dan de vroegere indeling.

Om te besluiten willen we eraan herinneren dat de schoolruimte en tijd onze beste vrienden kunnen zijn, maar ook onze ergste vijanden. Het loont dus de moeite om even stil te staan bij hun impact, vooraleer ze te beschouwen als eenvoudige en onontkoombare termen. Want op dit terrein is het best mogelijk dat Federico García Lorca gelijk had, toen hij stelde: 'Nos engañan todos los relojes' (Ze bedriegen ons, al die uurwerken).

Eulàlia Bosch is leerkracht filosofie. Ze is sinds 1999 verantwoordelijk voor educatieve projecten die filosofie en hedendaagse kunst combineren.

E: lalibosch@telefonica.net